

ANALYSE VAN BRAAKBALLEN VAN RANSUILEN UIT DE OERLESE BOSSEN.

Bram Aarts

Op 15 augustus 1989 werden door mij in een naalddhoutperceeltje in de Oerlese Bossen (gemeente Veldhoven) braakballen verzameld op een roestplaats van Ransuilen. Enkele Ransuilen werden daarbij ook waargenomen.

BIOTOOP

Het perceeltje is in feite niet meer dan een "houtakker": dennen die in rechte rijen zeer dicht naast elkaar geplant zijn. De Oerlese Bossen worden gekenmerkt door een rijke afwisseling van stukjes loof-, naald- en gemengd bos met houtwallen ertussen. Als bijzondere elementen kunnen genoemd worden enkele volkstuintjes, een grasveldje met blokhut en een nat, ruig stukje met wilgen en populieren en veel ondergroei. Met name de loofbossen worden doorsneden door vele greppels. Aan de randen van de Oerlese Bossen liggen mais- en bietenakkers, weilanden en de dorpen Oerle en Zandoerle.

METHODE

Er werden ongeveer 62 braakballen verzameld, maar vele waren niet meer compleet (in stukken uiteengevallen). Deze braakballen werden pas een jaar later uitgeplozen en gedetermineerd.

Alle schedeldelen en onderkaken werden met Oostindische inkt genummerd (monnikenwerk!) zodat ze later makkelijker onderling te vergelijken waren en indien nodig, nog eens opnieuw te determineren.

De schedels en onderkaken werden gedetermineerd aan de hand van het zoogdierenboek (Lange, et al.

1986), waarbij af en toe ook gebruik werd gemaakt van de "Tabel voor Braakballenonderzoek" (Van der Straeten, 1978). Vooral ter vergelijking werd ook de tabel "Het determineren van Schedelresten van Zoogdieren in Braakballen van Uilen" (Husson, 1962) gebruikt. Het zoogdierenboek is echter het beste te gebruiken omdat het de meest actuele gegevens bevat (ook de gegevens uit de andere twee tabellen zijn er dus in verwerkt!).

Onmisbaar bij het uitpluizen zijn verder een scherpe pincet, een penseel (om het kauwvlak van de kiezen schoon te borstelen). Verder is ook wat lijm wel handig om meteen de uitgevallen tanden weer op hun plaats te zetten. Voor het determineren heb je een loepje (ongeveer 10x vergrotend) nodig en een schuifmaat die je tot op ééntiende millimeter af kunt lezen.

De schedelresten uit één braakbal werden niet bij elkaar gehouden, maar als rechter- en linkeronderkaak en schedel (=bovenkaak) zeker bij elkaar hoorden, werd dat wel vermeld.

RESULTATEN

De resultaten van het pluizen zijn samengevat in tabel 1. Omdat de onderkaken van Veldmuis en Aardmuis soms niet van elkaar zijn te onderscheiden (de maten vertonen enige overlapping), is er ook een categorie Veld/Aardmuis toegevoegd. Iets dergelijks geldt voor schedels van Veldmuis en Ondergrondse Woelmuis. De beide vogelresten (een onder- en een bovensnaveltje) zijn waarschijnlijk van mezen.

TABEL 1: Prooi-resten in 62 braakballen van Ransuilen uit de Oerlese Bossen.
S: = Schedel (bovenkaak), R: = Rechter onderkaak, L: = Linker onderkaak

SOORT:	S:	R:	L:	TOTAAL:	PERCENTAGE:
Huisspitsmuis	2	1	2	2	1,38
Rosse Woelmuis	1	2	1	2	1,38
Veldmuis	50	49	46	50	34,50
Aardmuis	23	40	37	40	27,60
Veld/Aardmuis	-	9	11	11	7,59
Veld/Ond. Woelmuis	14	1	1	14	9,66
Ondergrondse Woelmuis	2	2	2	2	1,38
Dwergmuis	-	1	-	1	0,69
Bosmuis	13	12	16	16	11,00
Huismuis	5	4	2	5	3,45
vogel	1	1		2	1,38
				145	100 %

BESPREKING

De resultaten van dit onderzoek heb ik vergeleken met die in een artikel van John Bruinsma, "Ransuilen in Son en hun menu", en met de gegevens uit de bovengenoemde determinatiewerken.

Spitsmuizen :

In tegenstelling tot Kerkuilen vinden Ransuilen spitsmuizen niet lekker, en je vindt ze dus ook nauwelijks terug in hun braakballen. De Huisspitsmuis is nog wel redelijk vertegenwoordigd, mogelijk komt dit door de aanwezigheid van een blokhut in het bos, waar redelijk wat Huisspitsmuizen voor zullen komen. Tevens zijn er voldoende boerderijen en woonhuizen in de buurt (Oerle en Zandoerle). Bosspitsmuizen zullen er echter ook wel voorkomen.

Rosse Woelmuis :

Deze soort komt ook maar weinig voor in braakballen van de Ransuil. Je zou daaruit kunnen concluderen dat de Rosse Woelmuis zeldzaam is, maar iedereen die wel eens met life-traps muizen heeft gevangen, weet dat dit niet waar is: van alle muizen wordt de Rosse Woelmuis (bijna) het meest gevangen !

Voor de inventarisatie van het voorkomen van de Rosse Woelmuis is braakballenonderzoek van Ransuilen dus niet erg geschikt. Waarom de Rosse Woelmuis nauwelijks gegeten wordt door Ransuilen is mij een raadsel. Want zijn bovengrondse levenswijze en veelvuldige voorkomen maken van hem een gemakkelijke prooi. Dit in tegenstelling tot Aardmuis en Ondergrondse Woelmuis, die in hetzelfde biotoop voor kunnen komen, maar door hun ondergrondse levenswijze veel moeilijker te pakken zijn. Toch wordt met name de Aardmuis veel gegeten door Ransuilen!

Veldmuis en Aardmuis :

Deze twee soorten komen het meeste voor in braakballen van Ransuilen, de Veldmuis iets meer dan de Aardmuis. De biotopen van Veld- en Aardmuis zijn gedeeltelijk hetzelfde, waarbij de Aardmuis meer van een vochtige omgeving houdt en de Veldmuis meer van een droge.

In tegenstelling tot de Veldmuis komt de Aardmuis ook wel in het bos voor (vooral aan de randen), en hier deelt hij dit biotoop met de Rosse Woelmuis en de Ondergrondse Woelmuis (zie verderop). De onderka-ken van Veld- en Aardmuis zijn niet

altijd met zekerheid van elkaar te onderscheiden, vandaar het vrij hoge percentage Veld/Aardmuis.

Ondergrondse Woelmuis :

Een leuke soort, die in Nederland de noordgrens van zijn areaal bereikt (in België vrijwel overal en plaatselijk vrij talrijk aanwezig). Hij komt in Nederland alleen in Noord-Brabant, Limburg en Zeeuws-Vlaanderen voor.

De Oerlese Bossen en omgeving lijken vrij ideaal voor de Ondergrondse Woelmuis: kleinschalig, heterogeen cultuurlandschap met een grote verscheidenheid aan biotopen. Deze woelmuis komt daar voornamelijk voor in zoomvegetaties en lintvormige landschapselementen met een dichte grassen/kruidentlaag; ook in (hooggelegen) weil- en bouwland en in licht loofbos.

De Ondergrondse Woelmuis is door zijn voornamelijk ondergrondse levenswijze voor zowel de Ransuil als de mens moeilijk te vangen. Toch kan braakballenonderzoek een belangrijke bijdrage leveren aan de studie van het verspreidingsgebied van de Ondergrondse Woelmuis.

Dwergmuis :

De Dwergmuis komt voor in gebieden met een hoogopgaande, dichte bodembedekking (zoals graanvelden, braamstruweel en ook wel kreupelhout en houtwallen). Ze klimmen veel en maken een bolvormig nest in de struiken. Ze zijn dus ook niet zo gemakkelijk te vangen. Dit blijkt ook uit de tabel: er werd slechts 1 Dwergmuis gevangen. 's Winters leven Dwergmuizen echter meer op de grond, dan worden ze dus ook meer gevangen door Ransuilen. Bruinsma vond in de winter hogere percentages (5-8%) dan in september (2,6%).

Bosmuis :

Bosmuizen komen algemeen voor, en ze worden ook met life-traps veel gevangen. Het in de Oerlese braakballen gevonden aandeel van 11% is vrij normaal. In de winter kan dit

percentage oplopen tot ruim 30 %, want dan zijn Bosmuizen ten opzichte van bijvoorbeeld Veldmuizen erg actief en dus een makkelijkere prooi voor de Ransuil.

Huismuis :

Huismuizen worden in de Oerlese Bossen vrij veel geslagen door de Ransuil. Dit komt waarschijnlijk door het in de direkte omgeving voorkomen van een blokhut en de dorpen Oerle en Zandoerle. Ook komen Huismuizen wel buiten in het bos voor (in de herfst trekken ze dan echter vaak naar de menselijke bewoning om daar te overwinteren).

Vogels :

Vogels waren in deze partij braakballen slecht vertegenwoordigd, want normaal gesproken maken ze toch een redelijk groot deel uit van het menu van de Ransuil. Dit is echter sterk afhankelijk van het seizoen. De braakballen van de Oerlese Bossen werden in augustus verzameld, dus de meeste braakballen zijn in het broedseizoen van de zangvogels geproduceerd. De vogels gedragen zich dan zeer onopvallend, met als gevolg dat er weinig door Ransuilen geslagen worden, ondanks het hoge percentage juveniele zangvogels dat aanwezig zal zijn. Een andere verklaring is dat zangvogeltjes 's nachts moeilijk te vangen zijn, omdat ze goed verstopt in dichte bomen en struiken slapen. Maar dit probleem doet zich in alle seizoenen voor en het geeft dus geen goede verklaring voor het lage percentage vogels in deze partij braakballen.

LITERATUUR:

--Bruinsma, J., 1987. Ransuilen in Son en hun menu. Roodborsttapuit 6(2): 63-72.

--Husson, A.M., 1962. Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. Leiden: Zoölogische Bijdragen 5.

--Lange, R., et al., 1986. Zoogdieren van de Benelux. Herkenning en onderzoek. Jeugdbondsuitgeverij.

--Van der Straeten, E., 1979. Tabel voor Braakballenonderzoek. Turnhout: Wielewaaljongeren.

BRAM AARTS

